

Over enkele bewoners van het Huis Voordaan

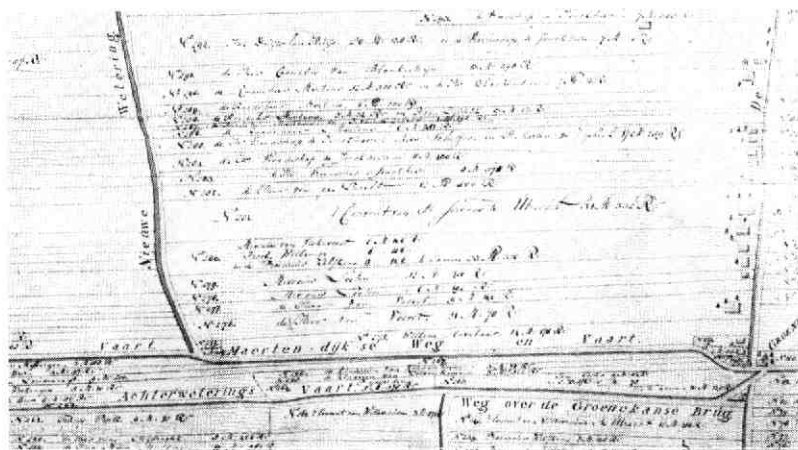
Het Huis „Voordaan” onder Maartensdijk met zijn uitgestrekte bossen en lanen aan Babelsteeg en Westlaan, dat gedurende tal van jaren in het bezit was van het geslacht Calkoen, ligt zoals algemeen bekend is meer bepaald ten noorden van de Groenekanse dijk op een halve km ten oosten van het vanouds zo bekende, in 1842 afgebrande doch weer herbouwde „herbergje, waar de Groenekan uithangt”. Toen A. J. van der Aa in 1848 het Xle deel van zijn „Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden” deed uitkomen behoorde het aan de (in het volgende jaar daar overleden) mr. Abraham Calkoen, en had het een oppervlakte in totaal van 160 bunders. De „Tegenwoordige Staat” van Utrecht zwijgt echter nog geheel over Voordaan en evenmin vond het een aanduiding op zijn kaart van het Overkwartier van Utrecht: de schrijver volstond met een telling van het aantal der huizen „aan de groene Kanne, drie en twintig” en de vermelding „Omtrent S. Maartensdyk vindt men verscheiden Lustplaatsen”¹⁾.

Het goed was reeds een oude „hoffstede” toen het in de eerste helft van de XVIIe eeuw toebehoorde aan een vertegenwoordiger der familie Daey. Het geslacht, waarvan de naam ook Daye en Day (Deij) gespeld werd, zou volgens de bekende genealoog C. J. Polvliet afstammen van een ongenoemde Engelse officier, die in het gevolg van Robert Dudley, graaf van Leicester naar de Nederlanden was gekomen. Wanneer deze mededeling juist is, dan kan het nauwelijks anders zijn, dan dat deze officier identiek is geweest met

Medard Nauwinck gezegd Daye, die de 24e juli 1610 is opgetreden als gouverneur van de Schenkenschans en die, gedurende geruimen tijd in Staatse dienst, ook nog in februari 1623 het commando had over een compagnie te voet²⁾.

's Mans tegenwoordigheid op de Schenkenschans wordt bovendien bevestigd bij de kerk aldaar door een oude grafsteen (64 x 115 cm), die blijkens een 7-regelig opschrift de herinnering levendig houdt aan Catharina Maria de waarschijnlijk ongehuwde dochter van „Medard Nawinck genaemt Daey, Capitein Commandant in Fort van s' Gravenwerd” (of Schenkenschans), die overleed op 13 juni 1611. Boven dit opschrift is een alliantiewapen op de zerk uitgehakt: een gedeeld schild met in 1. een verlaagde keper (zoals in Engelse wapens dikwijls voorkomt), van boven vergezeld van twee sterren (6) en onder van een roos (Daey); en in 2. drie arenden, 2 en 1, vergezeld in de schildvoet van een lolie. Helm met wrong en deklleden en als helmteken de roos uit 1. Het 2e of vrouwelijke wapen, dat met de arenden en de lolie, zal naar alle waarschijnlijkheid dat van de moeder der overledene hebben voorgesteld, gelijk in de heraldiek behalve geestelijken ook bij ongehuwde personen veelal gebruikelijk was.

Zoals Polvliet's genealogie reeds liet doorschemeren hebben de Daey's op het huis Voordaan gewoond en wel in ieder geval Martijn of Martin Daey en diens eerste vrouw Johanna Machteld van Doorn, die waarschijnlijk de dochter was van Aelbert, postmeester van Prins Maurits, en van

Het gedeelte met Groenekan uit een 17e-eeuwse kaart van het gerecht van Oostveen enz., die in 1776 en 1798 is herzien. Perceel 283 van De Joncheere is het oorspronkelijke Voordaan (Gemeentehuis Maartensdijk, burgemeesterskamer; foto R.A. Utrecht).

Joosgen Aerts. De vrouw tenminste overleed ter plaatse op 16 juli 1646, nadat een kind haar aldaar in de dood was voorgegaan op 12 maart 1643.

Marten Daey Pieterszoon, te Breda geboren in 1604, heeft, hoewel niet onafgebroken, in Brazilië op het Recief gediend tussen 1629 en 1641. In 1650 verkreeg hij een compagnie infanterie te Amsterdam en bij commissie van de Staten-Generaal van 28 april 1645 werd hij tot Majoor benoemd in verband met het destijds in het verschieft komende „grootte dessein“ tegen Vlaanderen³).

Grotere bekendheid dan tengevolge van zijn militaire charges verkreeg hij evenwel door het feit dat zijn tweede vrouw Obrecht, Oopjen ofwel Opina Coppit, die te Amsterdam geboren was op 19 januari 1611 als dochter van dr. Hendrik en Celitgen Princen, met haar eerste man, Marten Soolmans door niemand minder dan Rembrandt op twee levensgrote portretten geschilderd is geworden, zoals mejuffrouw dr. I. H. van Eeghen in het zojuist aangehaalde artikel in „Amstelodamum“ op overtuigende wijze duidelijk heeft gemaakt. In genoemde bijdrage worden foto's afgebeeld van de pendantstukken, die voor Nederland definitief verloren zijn gegaan.

Zolang Martin Daey leefde - hij stierf te Amsterdam op 11 september 1659 - heeft Opina Coppit haar bezit „de hofsteede genaemt Fortaen mette landen daertoe behoorende geleegeen aen de Groenekant“, derhalve het huis Voordaan cum annexis, kunnen behouden, maar nadat zij ten tweeden male weduwe geworden was en de bezitting klaarblijkelijk voor zich en haar kind uit het tweede huwelijk uit de boedel van haar echtgenoot Daey verkregen dan wel behouden had, heeft zij gemeend het verworvene toch maar van de hand te doen. Een koper vond zij in de persoon van „monsieur“ IJsbrand van der Eem, de schout van het Utrechtse dorp Lopik.

Ontdekking

Toevallig ontdekte ik een akte, waaruit blijkt, dat deze verkoop allerminst zonder moeilijkheden tot stand is gebracht. Dat vloeit namelijk voort uit een procuratie van 17 maart 1661, waarbij Opina Coppit, die toen te Alkmaar was gaan wonen en zich noemde „laest weduwe van wijlen de Heer Maerten Daij in sijn leven Cappeteijn van een Compagnie Infanterij ten dienste der Stadt Amsterdam“, persoonlijk compareerde voor notaris en getuigen, zowel voor zichzelf en als moeder-voogdes over het door haar tweede man nagelaten kind⁴). Deze volmacht werd afgegeven op de koopman Sr. Nicolaes de Gyselaer, wonende te Amsterdam⁵). De aldus aangewezen mocht nu in naam van de constituante, zo dit mogelijk zou blijken, accorderen met de koper der hofstede „over soodanige questie als tusschen haer constituante cum socijs

ter eenre ende den voornoemden van der Eem ter andere sijde is ontstaen, ter saake van de huijere die de gewesene bruijcker vande voorsz. hofsteede ende landen daer aen noch was preten-deerende, metten gevolgen en aencleven van dien“.

Wijze beslissing

De gemachtigde werd door de comparante zonder restricties en dus zo volledig mogelijk bevoegd gemaakt tot handelend optreden met de wederpartij en dat moet wel betekend hebben, dat Opina, misschien wel uit vrees voor een naderend proces, met niet anders dan bekwame spoed een definitieve streep onder de verwickelingen verlangde. Zonder twijfel lag een hofstad als Voordaan voor haar, nu zij zich te Alkmaar bij en met naaste familie gevestigd had, te zeer verwijderd. En de definitieve verkoop zal daarom een wijze beslissing zijn geweest, gedachtig aan de vermanende klasieke woorden: *metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est!*

Alkmaar

Mr. J. Belonje

Naschrift

De vraag van mr. Belonje aan de redactie om zijn artikel te willen illustreren, heeft heel wat actie teweeggebracht, en naar het zich laat aanzien niet zonder resultaten.

Voor illustratiemateriaal werd ik door het gemeentehuis van Maartensdijk verwezen naar mej. E. M. de Bouter te Groenekan. Zij bleek veel meer materiaal te bezitten dan alleen ansichten van het huidige huis Voordaan. Heel belangrijk was hierbij een kopie van een artikel, dat op 1 november 1927 verschenen was in Het Nieuws, een blad voor Maartensdijk en omgeving, en dat dank zij de interesse van mevr. A. Copijn-de Feyer voor Groenekans geschiedenis bewaard is gebleven. De schrijver, G. G. C., behandelde in dat artikel de wordingsgeschiedenis van het grote landgoed Voordaan op een dusdanige manier, alsof hij al z'n fiches met perceelsgewijze aantekeningen uit transportakten letterlijk had laten afdrukken. Al is dat een saaie manier, ze geeft wel garantie voor betrouwbaarheid. Die indruk werd bevestigd door enkele kopieën en aantekeningen die mej. De Bouter zelf gemaakt en van mr. Damsté gekregen had uit het rechterlijk archief van Oostveen (= Maartensdijk). Zo bleek dat ook G. G. C. daarin gewerkt had. Achteraf gezien was dit ook vanzelfsprekend, toen mr. Damsté deze schrijver identificeerde als G. G. Calkoen. Het lijkt daarom de moeite waard aan diens materiaalrijke artikel grotere bekendheid te geven.

Vooruitlopend op publikatie van die gegevens kan als aanvulling op het artikel van mr. Belonje nu alvast meegedeeld worden, dat Maarten Daey de

hofstede Voordaan in 1642 kocht van jhr. Hendrik van Eede. Verder zal Calkoens stuk aantonen dat perceel 283 op de hierbij afgebeelde kaart de oorspronkelijke hofstede Voordaan omvat, en de interpretatie mogelijk maken dat die woning wel eens op een ander punt van het latere landgoed gestaan kan hebben dan het huidige huis: misschien is de „boerderij” De Kettinghoeve de eigenlijke opvolger van het oude Voordaan.

L. v. T.

1) Vgl. Aadr. Woordenboek der Nederlanden IV, Gorinchem 1843, blz. 881 en XI, Gorinchem 1848, blz. 832 en de „Tegenwoordige Staat” van Utrecht XXII, Amsterdam 1772, blz. 165, kaart t.o. blz. 241. - Zie voor de juiste situatie het blad 426 „Maarsen” van de „Chromo-topografische Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden”, schaal 1 : 25.000 en inzake het geslacht Calkoen (van Voordaan) Louis Calkoen „Calkoen”, z. pl. 1923, blz. 60; Joh. E. Elias „De Vroedschap van Amsterdam”, II, Haarlem 1905, blz. 474 en 969 en voorts Nederland's Adelsboek passim.

2) Uitvoeriger mededelingen over hem in F. J. G. ten Raai en F. de Bas „Het Staatsche Leger 1568-1795”, III, Breda 1915, blz. 273 onder k. Schenkenschans met noot 1. Zie ook „De Wapenheraut” II, 1898, blz. 41.

3) Ten Raai en De Bas „Het Staatsche Leger” IV, Breda 1918, blz. 313; voorts ook voor het navolgende Dr. I. H. van Eeghen „Marten Soolmans en Oopjen Coppit”, Maandblad „Amstelodamum” XLIII, 1956, blz. 85 evv.

4) Opina is ook te Alkmaar overleden, op 1 november 1689 en werd er begraven in de Grote- of St. Laurenskerk op de 6e daarna in graf koor n°. 25 „4 poosen geluijt en te laet”. - De procuratie werd verleden voor notaris Jacob Walichsz. Brederoe te Alkmaar op 17 maart 1661 (inventaris notarieel archief Alkmaar deel 236, fol. 225; getuigen waren de Alkmaarse schepen Hendrik Heijckens en Egbert Jacobsz. baker).

5) Noch „Nederland's Adelsboek” XL, 1940, blz. 231/2 sub VII, noch „Nederland's Patriciaat” XXII, 1935/6, blz. 178 sub VII noemt zijn sterfdatum. Hier blijkt echter, dat De Gyselaer in maart 1661 nog in leven was.

Castellum Zwammerdam

Voor de afdeling Utrecht van het Nederlands Klassiek Verbond zal dr. J. K. Haalebos uit Nijmegen op 22 november een lezing houden over het castellum Zwammerdam. Instituut voor Geschiedenis, Kromme Nieuwe Gracht 20, Utrecht, 's avonds om 8 uur.

Cadeau-tip

Wie met sinterklaas of kerst aan iemand een bijzonder geschenk wil geven, kan op het Gemeentelijk Archief (Alexander Numankade 199, Utrecht) proberen een keuze te maken uit 8 van de 10 litho's die William D. Kuik twee jaar geleden voor onze vereniging vervaardigde. Alleen zijn impressies van de politiepost aan de Wittevrouwenstraat en van de Nieuwegracht zijn uitverkocht. Een belangrijk aspect van deze koopmogelijkheid is, dat de oude prijs van f 12,50 nu nog gehandhaafd wordt, en dat terwijl de waarde van deze beperkte litho-oplaag alleen maar groter wordt!

Utrechtse liederen

De Dom jatten, door Peter Vos; vier tekeningen in een mapje; oplaat 800 ex.; f 1,50. Op de Neu daar staat een tent, Utrechtse straat- en gelegenheidspoëzie; 56 p.; 500 ex.; f 6,75. In de boekhandel verkrijgbaar. Adres van de uitgever: A. van Nimwegen, ws. „Zonrondom”, Leidsekade t.o. 96, Utrecht.

Al een half jaar na haar eerste publikatie brengt Váva, „de uitgeverij die zoveel Utrecht in haar fonds doet”, twee nieuwe publikaties uit. Het zijn: een herdruk van Peter Vos' tekeningen „De Dom jatten” (uit 1963, de Korte Nieuwstraat staat er nog smalletjes op) en „Op de Neu daar staat een tent”. Dit laatste draagt de ondertitel Utrechtse straat- en gelegenheidspoëzie. Op onze oproep in het meinummer om materiaal voor deze uitgave heeft dr. A. van Hulzen gereageerd. Aan zijn grote verzameling gelegenheidsgedichten zijn dan ook verscheidene voorbeelden ontleend.

Het bundeltje bevat 35 vermakelijke kreupelrijmen: Wijk C-liederen, zangen op de Franse Bazar, een ontboezeming van Speenhoff op 't oude postkantoor en een anonieme ode op de leeuwen voor 't nieuwe; het titelgedicht onthult dat je in die tent kan poepen voor een cent; Dolman verongelukte met zijn luchtballon maar Olieslagers vliegmaschine hield 't boven de stad; hobbende autobussen, ontsnappende delinquenten - te veel onderwerpen om allemaal te noemen.

De uitgever hoopt nog tot een vollediger uitgave te kunnen komen. Van elke aanvulling, variant of onbekende tekst zal hij dan ook graag kennis nemen. Zou in die toekomstige uitgave het misschien ook mogelijk zijn om enkele wijzen van straatliederen op te nemen? Gezongen ofwel gealmd komen ze toch pas echt tot leven.

L. v. T.